

Voldsomme utfall mot det gamle presidentskap.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

Aftenposten 7/12.46

Aftenposten 7/12.1946

stortings

I et foredrag av overlege Scharffenberg om Undersøkelseskommisjonens innstilling.

«Det har vanæret Stortinget ved sin holdning. — Dets opptreden var dum, feig og simpel. — Konstitusjonell nødrett kan ikke brukes som fikenblad for all uanstendighet».

Livlig møte i Juristforeningen innleder diskusjonen om riksrettsoppgjøret.

At Undersøkelseskommisjonens innstilling og de bebudede riksrettsaker er omfattet med voldsom interesse viste tilstrømningen til Juristforeningens møte i går aftes hvor overlege Scharffenberg var foredragsholder. Den store sal i Høyres Hus var alldeles overfylt, der fantes hverken en sitteplass eller ståplass å oppdrive ved møtets begynnelse. Til møtet var bl. a. innbudt Stortingets medlemmer og en rekke andre autoriteter, og i forsamlingen sås blant andre høyesterettsjustitiarius Paal Berg, sjefdirektør Gunnar Jahn, fabrikkteier J. H. Andresen, professorene Augdahl og Castberg, tidligere riksadvokat Sven Arntzen, samt bl. a. stortingsmennene Moseld, Uthelm, Løberg, Broch m. fl.

— Jeg har lest Undersøkelseskommisjonens innstilling i takknemlighet og beundring — begynte overlege Scharffenberg sitt foredrag. Den er preget av ekte vitenskapelig ånd, d. v. s. søken etter sannheten uten persons anseelse. Den vil bli stående i Norges historie som et dokument av første rang, og den bør bli alminnelig folkelesning. Det er imidlertid ønskelig at kommisjonens granskning av London-regjeringens handlinger vil kunne foreligge for protokollkomiteen tar standpunkt til spørsmålet om riksrett. Det kan nemlig muligens bli spørsmål om også å gjøre enkelte forhold som angår Stockholmlegasjonen og London-regjeringen til gjenstand for rettslig belysning.

Statsrådene Frihagen og Mowinkel burde ha fått avskjed etter sin opptreden i juni 1940. De forhold som drev general Fleischer i døden bør også undersøkes. Fra London og Stockholm kom der klager over at Arbeiderpartiets folk ble favorisert. Også forhv. utenriksminister Kohts forhold i London bør undersøkes. Lilles statsråd Lies såkalte E-kommi-

sjon, herunder bl. a. innbruddet hos fylkesmann Uthelm.

Det sies riktignok at man ikke offentlig skal vaske sitt skittentøy, men der må skaffes klarhet over alle disse forhold.

Overlegen fremholdt videre at under en riksrettsak må også spørsmålet om de britiske invasjonplaner mot Norge undersøkes grundig. Han nevnte i denne forbindelse at han 15. mai 1940 hadde hatt en lang samtale med general Laake, som hadde opplyst at han hadde regnet med muligheten av et angrep i Stavangeravsnittet og hadde uttalt ønske om mobilisering der. I de tyske hvitbøker er det offentliggjort britiske og franske dokumenter i faksimile om disse

ting, og disse dokumenter er ekte. Det har for øvrig vært en gammel tanke i Norge at England under en krig kunne se seg nødt til å sette seg fast på Norges vestkyst. Dette er omtalt allerede av statsråd Løvland i 1905, og lignende uttalelser fra H. M. Kongen finner man i en bok av den svenske minister Günther med tittelen «Minnen fra Christiania». Etterat jeg hadde nevnt disse ting i mitt foredrag 9. april i år, ble der utsendt et britisk dementi av invasjonsplanene. Jeg har imidlertid liten tillit til dette dementi.

Under riksrettssaken må der bringes full klarhet over dette spørsmål: forsomte Regjeringen vårt forsvar ut fra det grunnsyn at Englands sjømakt ville være sterk nok til å forsvare Norge? Hvorfor brukte de tyske krigsskip fransk flagg ved Kristiansand den 9. april?

Var det fordi man regnet med at det da ikke ville bli skutt på dem?

Intet av dette unnskylder imidlertid det tyske angrep, som var planlagt i lang tid i forveien. Å stole på England er riktignok en gammel tanke i Norge, men en ærlig nøytralitetspolitikk kan ikke bygge på et slikt syn. Norge er lett å forsvare, men begge parter stolte øyensynlig på at Norge ikke kom til å forsvare seg.

Advarslene.

Regjeringens feil var ikke nøytralitetspolitikken, men den ting at vi var så dårlig forberedt. Regjeringen burde vært forberedt på et lynoverfall. I et foredrag i Militære Samfund den 6. mars 1939 med tittelen «Det strategiske overfall» skildret kaptein Øyvinn Øi overfallet slik som det faktisk senere foregikk. Kaptein Øi ble sterkt angrepet for dette foredraget i Arbeiderbladet. Han ble skutt av tyskerne den 9. april

1940. Selv hevdet jeg flere ganger lignende synsmåter overfor utenriksminister Koht og daværende forsvarsminister Monsen, og jeg fikk et bestemt inntrykk av at Monsen møtte motstand hos Nygaardsvold. Monsen var som forsvarsminister bedre enn sitt rykte — han var iallfall bedre enn Ljungberg. Burde Ljungberg vært forfremmet til generalmajor? Fikk Koht gjenpart av Zahles rapporter til utenriksminister Munk? De var nemlig langt mere alarmerende enn minister Scheels. Meldingen om senkningen av «Rio de Janeiro» synes ikke å ha gjort noe inntrykk på Koht, Ljungberg eller Stortinget. Kommisjonen nevner ikke Sanitetens tilstand som var like håpløs som forsvarsret.

Jeg forutsetter at Arbeiderpartiet ikke vil motsette seg Kohts og Nygaardsvolds ønske om riksrett — derfor kan den videre kritikk av dem innstilles. Det var imidlertid min hensikt å rette hovedanklagen mot det daværende stortings presidentskap. Regjeringens medlemmer feilet av uforstand. Presidentskapet visste også at de ikke var stillingen voksen, men de visste dessuten at de begikk

grunnlovsbrudd

og brudd på straffelovens alvorligste paragrafer. Presidentskapet — unnskylder seg med å tale om konstitusjonell nødrett. Med nødretten kan ikke brukes som fikenblad for all uanstendighet.

Kommisjonens kritikk av presidentskapets holdning er et mesterstykke. Det var en grenseløs dumhet å stole på Terboven og Hitlers løfter. Presidentskapet har den frekthet å hevde at de handlet i

overensstemmelse med folkets flertall. Nei — de handlet bak folkets rygg!

I dokument nr. 1 løy presidentskapet om tilleggserklæringen av 18. juni 1940. Jeg gjorde i Morgenbladet oppmerksom på at presidentskapet hadde løyet i et offentlig dokument. Presidentskapet svarte overhodet ikke.

Det var ynkelig at forhandlingene skulle strande på personspørsmålet Harbek—Riisnæs. Presidentskapet kan si at de vurderte stillingen feilaktig, men det kan ikke frita dem for straff. Hadde de fått realisert sin plan ville det ha vært en alvorlig hindring for dannelsen av hjemmefront i Norge. Deilbrügge som var en relativt anstendig mann, uttalte bl. a.: «Ich habe keine Gegenspieler gehabt». Hans etterfølger Müller derimot, var en notorisk tyv — han stjal bl. a. åklær fra Kongsseteren.

Presidentskapet har i virkeligheten vanæret Stortinget ved sin holdning. Dette er ikke etterpåklokskap. Jeg hevdet det samme i 1940. Presidentskapet sølte oss til. Dets holdning var dum, feig og simpel. La dem nu engang få møte sitt ansvar i riksretten.

Overlegen sluttet med et «Præterea censeo»: Også det norske folk har skyld. Ja, det gjelder iallfall de velgere som i 1936 valgte dette Storting — det dårligste Storting vi noensinne har hatt. Der må stilles høye krav både til Stortinget og Regjeringens medlemmer.

Etter en bemerkning om parlamentarismen som han betraktet som demokratiets kreftskade, sluttet overlegen med følgende ord: Fri vil vi være. Herre i eget hus vil vi være — koste hva det koste vil.

Foredraget ble hilst med langvarig og brakende applaus.

Diskusjon.

Etter en pause ble der en ganske kort diskusjon. Den ble åpnet av stortingsmann Sverre Løberg, som ikke kunne være enig i foredragsholderens uttalelse

1(1-2)

114899

Stiftelsen Norsk Okkupasjonshistorie
om parlamentarismen. Hvis den skulle være en kreftskade, da ville taleren med en lett omskrivning av tittelen på Scharffenbergs siste bok si: Quo vadis, Scharffenberg?

Taleren mente at Undersøkelseskommisjonens dokumenter i høy grad var ensidige. Kommisjonens innstilling innholdt for øvrig ingen dom — den var innledningen til en diskusjon, som nu foreløpig var avbrutt ved at Nygaardsvold åpent og ærlig forlangte seg stilt for riksrett. Det er ingen i dag som ikke vil innrømme at Regjeringen dengang gjorde feil. Men Regjeringens politikk dengang var resultatet av en lang utvikling i det norske folk, og der var ikke nevneverdig uenighet om forsvaret.

Min beundring for overlege Scharffenbergs ærlighet er like stor som min mistro til kommisjonens medlemmer som politikere.

Jeg er imidlertid enig i at hovedkritikken bør rettes mot det daværende presidentskap, som etter min mening burde ha forlatt landet. Min første handling som stortingsmann burde ha vært å hindre at hr. Mos-eid — det eneste medlem av dette presidentskap som nu sitter på Stortinget — fikk anledning til å være med på å motta H. M. Kongen ved

Stortingets åpning. (Sterk bifall).

Vi må ikke vurdere denne situasjon følelsesmessig, men fornuftsmessig. Skal man være logisk, kan det bli et spørsmål om ikke også andre enn presidentskapet bør tas med. I siste instans kan vi kanskje komme derhen at mesteparten av det norske folk var medskyldig i det som skjedde. Nygaardsvold har gjort feil. Men hvis han skal dømmes, må hele forhistorien rulles opp. Og utgangspunktet må være full åpenhet.

Presidentskapet må gjøre det samme som Nygaardsvold. Gjør de ikke det, må den offentlige opinion kreve det.

Stud. jur. Frode Ringdal mente det var forstemmende at kommisjonen synes å være tilbøyelig til å frikjenne de militære ledere dengang, for eksempel også kommanderende general Laake. Av våre fremste menn må man kunne forlange noe mer enn innsats med penn og blekk, hevdet taleren.

Stud. jur. Gunnar Holdt-Aansen fremholdt bl. a. at miseren 9. april 1940 for en stor del skyldtes at det satt uduelige folk i ledelsen — for eksempel forsvarsminister Ljungberg. Men de som setter inn slike folk i ledelsen, må også ta sin del av ansvaret. Hvem har ansvaret for at Ljungberg ble utnevnt til forsvarsminister i desember 1939? Taleren var enig med Scharffenberg i at Regjeringen hadde det formelle ansvar for utnevningen. Men det kunne jo tenkes at også andre instanser, for eks. regjeringspartiets sentralledelse, hadde et ord med i laget. Taleren ville spørre om man kanskje hadde en bestemt hensikt med å utnevne en så uduelig mann.

Stud. jur. Sven Stray repliserte til Løberg bl. a. at hvis der skal være noen slags resonnang i saken må også de som virkelig har begått feilene trekkes til ansvar. Vi kan ikke begynne å pulverisere ansvaret og si at egentlig har vi skyld alle sammen.

I noen sluttbemerkninger kom overlege Scharffenberg på nytt inn på spørsmålet om parlamentarismen, og fremhevet særlig det sveitsiske system — demokrati uten parlamentarisme, som han helst ønsket innført i Norge.

Og dermed var debatten slutt.

*

Som siste post på møtets program sto valg på formann, da den sist valgte hadde protestert mot å overta vervet. Til ny formann ble valgt Rolf Sem, og til nytt medlem av styret Jo Meyer.

Aker formannskap

holdt møte i går under ledelse av ordfører rådmann H. E. Stokke, hvor bl. a. følgende saker ble behandlet:

Til gjenoppbygging av Vennerbakken ble Sørkedalen Idrettsforening bevilget et bidrag på 8000 kroner.

En rekke dispensasjoner fra bygningsloven ble gitt.

Oslo Lysverkers søknad om tillatelse til å legge og drive saht eksproprierte nødvendig grunn for 30 kW kabelforbindelse fra Sogn til transformatorstasjoner i Oslo ble anbefalt innvilget.

Til gratis befordring av skolebarn ved Abildsø skole i vintermånedene ble bevilget 1500 kroner.

Aftenposten 7/12.
1946

2 (1-2)